

IZ STRANIH ČASOPISA

FRANCAIS/immigrés
FRANCUZI — IMIGRANTI

(Prikaz mjesečne revije »Esprit«, broj 102, Paris, lipanj 1985)

Ova revija, koja u podnaslovu nosi devizu »Promijeniti kulturu i politiku«, osnovana je 1932. i u svojim redovitim i specijalnim brojevima obrađuje tematiku vezanu uz društvo i društvene pojave. Koliko raznovrsnih problema tako obuhvaća govore i područja u okviru kojih su proteklih godina izlazili specijalni brojevi; kultura u revoluciji, kritike, antologije poezije (među kojima je izašla i Antologija makedonske poezije), politička filozofija, francuska politika, kršćanstvo, obrazovanje, marginalne grupe, druge zemlje i običaji...

Razmišljanja o društvu nisu oslobođena vrijednosnih stavova i ideološke obojenosti, bez obzira na svijest o tome koliko oni ugrožavaju objektivnost. Tako je i u ovom specijalnom broju koji nastoji raščlaniti vrlo osjetljiv problem u današnjem životu Francuske — njezinu imigracijsku politiku. Stječe se dojam o orijentiranosti »kuljevo« iako se opća impresija može zadržati na razložnome i razumnom čovjekoljublju. Pri tome bi bilo krivo pomisliti da se u cilju oponiranja desnicima, nacionalizmu i rasizmu govori pretežno u prilog imigrantima. Osnovna je misao, misao o potrebi ozdravljenja cjelokupnoga francuskog političkog života, a posljedak kojega bilo bi i mijenjanje odnosa političke zajednice prema imigrantima.

Sam urednik Oliver Mongin u uvodnom tekstu kaže da ovim brojem uredništvo nije imalo namjeru dati iscrpan pregled imigracijske populacije nego putem priloga suradnika — novinara, istraživača, sveučilišnih profesora i ljudi koji se sistematski bave problemima imigracije pokrenuti nekoliko pitanja na koje ni Francuzi ni imigranti u Francuskoj ne bi smjeli ostati ravnodušni. S takvom orijentacijom sadržaj je podjeljen u četiri glavne cjeline:

U prvoj se pod naslovom »Francuska neodlučnost« govori o pitanju državljanstva, o pravima i uključivanju imigranata u francusko društvo, o neodlučnosti i kolebanju lijevice u provođenju imigracijske politike, o pomicanju ključnih pro-

blema integracije imigranata na kulturni plan, o ksenofobiji i pustoši nedovoljno razvijene kulture političkog života (ilustriranoj na primjeru grada Dreuxa koji je svoju tužnu slavu stekao ispadom Nacionalnog Fronta).

U drugom dijelu analizirane su stijeće grupe problema: identitet, plurikulturalizam i integracija u francuski školski sistem.

Muslimanska populacija i Islamska zajednica čine posebno poglavlje — treći tematski dio ove revije, neosporno zbog važnosti ove grupacije u sveukupnoj imigrantskoj populaciji. Ona je upravo ta koja doživljava najveći otpor i koja je posebno u teškoj položaju. O tome govore napisi o konfliktima, o muslimanskom pluralitetu, o ulozi i ponašanju muslimana u tvornicama, i u svima je jasno izražen povijesni aspekt odnosa kolonizatora i koloniziranog.

Četvrti dio ovog broja čini prilog u kojem se govori o nekim problemima vezanim uz etničke manjine u Velikoj Britaniji i mogućnostima pluralističke integracije u Americi.

Okosnica prvog dijela, koji nas ovdje zanima jest razgovor s Jeanom Lecaom, profesorom Instituta za političke studije u Parizu. Naslov koji je dan tom razgovoru »Nemoć integracije« (str. 9—23) govori o ključnoj dilemi koja se postavlja pri rješavanju položaja imigranata u Francuskoj: servilna asimilacija ili neodložni povratak. Alternative koje dio francuskog društva predlaže imigrantima nisu, međutim, putovi kojim se njihov položaj može riješiti.

Prijašnje generacije imigranata, u želji da poboljšaju svoj položaj i položaj svoje djece, računale su s ovakvim izborom. Privlačile su ih materijalna kompenzacija i kulturna dobra koja su se mogla steći asimilacijom. Međutim, sistem nije držao svoja obećanja. Pristao ili ne na asimilaciju, imigrant nikada nije u ravnopravnom položaju. Osim toga, postoji još jedna činjenica na koju se zaboravlja, a to je vezanost za kulturu porijekla prema kojoj postoji živ osjećaj krivice. Prihvaćanjem državljanstva stječu se politička prava i uključuje u socijalnu pokretljivost. Uz prihvaćanje državljanstva vezano je prihvaćanje nacionalnosti. Kulturni identitet potisnut je u drugi plan, u privatnu sferu.

Ovakva kombinacija javne sfere i univerzalističke baze politizacije, s jedne strane, i privatne sfere kulturnog identiteta, s druge, ne može zadovoljiti. Juan Leca ne smatra da je takva polarizacija potrebna. On kaže da je Francuska prije svega politička zajednica. Ona nije konstituirana oko jednog naroda koji vrši difuziju kulture (kao što su bili Kastižanci u Španjolskoj ili Prusi i Bavarci u Njemačkoj), ona je političko društvo formirano oko države.

Uzroke neintegriranosti imigranata ne vidi u vječnom sukobu pridošlica i starosjedilaca, ekonomskoj krizi (ni imigranti, a ni njihovi potomci nisu konkurencija Francuzima na burzi rada sve dok su njihove profesionalne aspiracije niže). Osnovni uzrok neintegriranosti treba tražiti, kaže autor, u krizi političkog sistema i faktora političke socijalizacije, koja je nedjeljiva od neefikasnog birokratskog sistema, državnih zakona i univerzalističke ideologije.

U razmišljanju o faktorima političke socijalizacije Leca spominje katoličku crkvu, školu, općinu i tvornicu. Međutim, Leca odmah izuzima katoličku crkvu smatrajući da ona ne može imati nikakvo djelovanje na muslimanske imigrante i da su inače njezini učinci puno uži od učinaka nekih kulturnih institucija. Što se općina tiče, Leca smatra da one na posljednji val imigranata gledaju više kao na »sektore«, na »populaciju«, koju poput neke radioaktivne materije treba raspršiti u atomferu ili smjestiti u specijalne kontejnere. Sindikati, pak, više funkcioniraju kao instrumenti obrane radnih interesa nego kao instrumenti integracije u državu. Škole i odgojni sistemi, opet, ne ispunjavaju više ulogu koju im je namijenila republikanska ideologija — da budu kreatori i čuvari države. Nekad je škola bila instrument socijalne mobilnosti. Sada je ona u krizi. Njezina socijalizacijska uloga distribuirana je na mas-medije i druge socijalne faktore.

Leca se pita nisu li se faktori socijalizacije iz statusa konstitutivnih simboličnih elemenata ličnosti srozali na status instrumenata koji se koriste kako bi se njima nešto postiglo (kao što je, na primjer, brak postao sredstvo stjecanja prava na boravak u zemlji — les ménages blancs).

Dolaskom ljevice 1981. probudila se u imigrantima nada da je prva prepreka

prevladana i da odsad imaju posla s prijateljima, koji će im pomoći da napuste svoj identitet imigranata i preuzmu širi — radnika i socijalista. Ali, treba razlikovati promjene u dužem periodu od kratkoročnih promjena. Dolazak je ljevice, istina, značio uklanjanje ograda, ali to nije promijenilo nabolje sadašnje stanje političke integriranosti imigranata, a i ne čini se da će ga uskoro promijeniti. Moderno slobodno društvo postajat će sve više (J. Leca citira Benjamina Constanta) građansko i privatizirano, a sve manje i manje javno i aktivno.

Razvoj novog individualizma važna je društvena tema u posljednjih deset godina. Individualizam »Welfare State« funkcionira među ljudima s formiranim političkim i društvenim identitetom, sa relativno ograničenim prohtjevima onih koji su manje ili više zadovoljni. A zar individualizam, pita se Leca, kad se radi o ljudima koji nisu zadovoljni i koji traže svoj identitet, nije uzrok političke i društvene marginalizacije?

S druge strane, stoji također istinita tvrdnja da određeni broj imigranata nije zainteresiran za francuski sistem. Dio pak društva tendira shvaćanju da im treba dati politička prava jer je to individualno pravo svakog čovjeka i da je ono u funkciji razvoja jedne zajednice. Tu se, prema mišljenju Jeana Leca razvija *circulum vitiosus* sadašnje imigracije, posebno magrebske, koja je potekla iz političke zajednice konstituirane i restaurirane protiv francuske kolonijalne države, a ujedinjene relegijom koja je osnovni činilac njezina socijalnog identiteta.

Zato se ne treba čuditi što socijalne instance zemalja primitka slabo funkcioniraju, i što je individualizam normalan put jer ih svi ostali faktori socijalizacije (bratstva, religiozna muslimanska udruženja) mogu blokirati.

Dakako, apsolutne političke istine nema, a crno-bijela slika imigrantske situacije ne postoji. Postoji niz pitanja koja su ovim intervjuom dotaknuta i koja je potrebno razjasniti u težnji da se razriješi kriza političke zajednice, koje su imigranti samo dio.

U ovom članku »Pravo i uključivanje imigranata« (*Le droit et insertion des immigrés*) Christian Bruschi, profesor Pravnog fakulteta u Lyonu, pristupačno, detaljno, pregledno i jasno opisuje prav-

nu situaciju imigranata i njezin odraz na njihov svakodnevni život.

Imigrant je onaj tko je došao u Francusku raditi i onaj koji nije Francuz. Zakon poznaje »stranca« prije nego što se počeo zanimati za »imigranta«. Stranac se razlikuje po nacionalnosti (ima poseban status), a imigrant nosi prvenstveno ekonomsku oznaku.

Zakon koji se primjenjuje na imigrante osjetljiv je na ekonomsku konjunkturu i od 1972, od početka krize, ulazak imigranata u Francusku strogo je reguliran. Zato je bilo potrebno promijeniti zakon iz 1945, čije su odredbe koje se odnose na ulazak u Francusku (za razliku od onih vezanih za duži boravak u Francuskoj) bile vrlo fleksibilne.

Giscard je postavio zahtjeve za boljom kontrolom graničnih prijelaza i načelno zaustavljanje imigracije; za usklađivanjem statusa imigranata sa stanjem zaposlenosti; za povećanjem izгона (zakon od 10. siječnja 1980. daje pravo administrativnom osoblju da izbací s teritorija Francuske ne samo strance koji su se ogriješili o zakon nego i one s nereguliranim statusom).

Rezultat: broj imigranata se nije smanjio, ali se među njima razvio dubok osjećaj nesigurnosti, osobito među onima iz zemalja Magreba i drugih dijelova Afrike, koji su se osjetili odbačenima.

Dolaskom ljevice na vlast u svibnju 1981, politika se ponovno mijenja: granice ostaju zatvorene, kontrola je poštrena, ali se mijenja situacija imigranata koji su se već zatekli u Francuskoj. Promjenama zakona u listopadu 1981. imigranti su stekli pravo na udruživanje, slobodno sklapanje brakova, njihov status je povjeren sucima, a ne administraciji. Od 1982. do kolovoza 1983. reforma se prava imigranata smiruje. Ova je situacija povezana s pokrajinskim izborima. Ekstremna desnica svojom ksenofobijom i diskusijama o imigrantima, koje ne temelji ni na jednom ozbiljnom dokumentu ili preciznom podatku utječe na to da i vlada, u strahu da ne izgubi glasače, ne želi ostaviti dojam da mnogo čini za imigrante. Ipak se počinje postepeno govoriti o uključivanju imigranata u francusko društvo. Međutim, izbjegava se razgovor o integraciji.

Zakon od 17. srpnja 1984. i dalje koči razvoj imigracije, ali favorizira uključivanje imigranata čija je prisutnost u

Francuskoj dugotrajna. U to vrijeme uvodi se jedinstvena karta koja vrijedi deset godina i automatski se obnavlja. Ona je istovremeno i boravišna i radna. Steklo ju je 70% stranaca u Francuskoj. Gotovo u svim područjima, osim u političkom, stranci se izjednačavaju s Francuzima.

Moglo bi se pomisliti da je status imigranata time promijenjen, i da nema razloga uznemirenosti. Nije tako. Da bi stekli jedinstvenu kartu oni moraju ispuniti dva uvjeta: da se nisu ogriješili o javni red i mir i da su zaposleni. A to znači da stranac uvijek može biti istjeran s teritorija Francuske. Postoje, dakako i drugi oblici imigracije, kao što je ilegalan rad kojeg je obujam teško utvrditi. U građnji i javnim radovima, u poljoprivredi, popravcima, konfekciji, imigranti se najčešće zapošljavaju na neregularan način. Tako ne mogu regulirati ni svoj boravak. Nereguliran je i status Alžiraca. Prema njima se primjenjuju propisi koji tendiraju k diskriminaciji. Oni su isključeni iz prava na jedinstvenu kartu jer podliježu bilateralnom ugovoru između Francuske i Alžira. Dispozicije ovog ugovora nisu primjenjive još od 31. prosinca 1983, a novi se dogovori ne potpisuju. Tu su imigranti koji kratko vrijeme borave u Francuskoj. Njihov položaj je nestabilan. Oni nakon svake godine moraju obnavljati svoju boravišnu kartu. Decentralizacija administrativnih poslova ne ide uvijek na ruku strancima. Podložna lokalnim pravilima i izborima, administracija si dopušta pogreške ili čak sprečava primjenu pravnih savjeta i pravila. Zbog izbora, gradonačelnici često pribjegavaju nereguliranim postupcima na štetu imigranata. Tako se dosjeji zadržavaju po ladicama, ne prosljeđuju višim instancama ili ne ovjeravaju kada je to potrebno. Pravni *apartheid* u vrijeme Giscarda rezultirao je marginalizacijom imigranata koji su se našli u potpuno inferiornom položaju.

Brushi pita može li ideja o pravnoj jednakosti i o pravu na razliku, koja se javlja 1981, naći mjesto u francuskom pravnom sistemu i smisao u evoluciji francuskog društva. I odgovara da je francusko društvo u XIX i XX stoljeću doživjelo niz promjena. Ono je nekad živjelo mnogo raznolikije. Danas su se izgubile razlike između sela i grada. Potrošačko društvo približilo je načine ži-

vota. Zahvaljujući sredstvima komunikacije približava se svijet drugih, stječe se prividan dojam o poznavanju drugih ne poznajući njihovu realnost. Ta površnost uvjetuje slabu lokalizaciju razlika u načinu života. Lakše se uočava raspodjela i potrošnja nego što se sagledava proizvodnja. Odatle shvaćanja da zahvaljujući dječjim dodacima i drugim dodatnim prihodima neki, posebno imigranti, žive na uštrb zajednice.

Iako se nacija shvaća kao etničko kulturni entitet, francuska nacija još je u vrijeme revolucije definirana kao političko-pravni koncept. Pravna jednakost konstitutivni je element nacije. Nacija je zajednica građana koji imaju politička prava i koji participiraju u javnom životu zemlje.

Stječući nacionalnost stječu se i građanska prava, ali stjecanje nacionalnosti pokreće pitanje etničke i kulturne asimilacije. To se eksplicitno izriče Zakonom o nacionalnosti: »Nitko ne može biti naturaliziran ako ne potvrđuje svoju asimilaciju u francusko društvo, osobito zadovoljavajućim poznavanjem jezika« (Član 69).

Kako taj čvor razriješiti, razmišlja Jean Luis Schlegel, direktor revije »Project«, u svom članku »Kako govoriti o imigraciji« (Comment parler de l'immigration) kritički se osvrće na političke rasprave i ljevice i desnice. Treba prihvatiti da sama činjenica što su se radnici, za koje se smatralo da privremeno borave u Francuskoj, ovdje trajno nastanili i sami postali dio Francuske implicira društvo koje će prihvatiti svoju multirasnost (multietničnost ili plurikulturalizam on smatra samo eufemizmima za isti problem). U tim diskusijama, on ne pronalazi objektivnu stranu. Ogorčeno se suprotstavlja diskusiji Le Pena o razlikama i ekstremnoj kulturnoj desnici (okupljenoj oko *Le club de l'horloge* i časopisa *Figaro*), ali se suprotstavlja i »ljevicima«, koja se ne usuđuje govoriti o integraciji nego samo o uključivanju imigranata u francusko društvo, koja isticanjem potrebe za distingriranjem prava građanstva i nacionalnosti, po njegovom mišljenju, priznaje da imigranti nisu kao ostali.

Smatra da »branitelji imigranata« čine njima lošu uslugu jer negiraju socijalne probleme imigracije i ne čine ozbiljan napor za potpunom analizom deli-

kvencije imigranata, njihova zapošljavanja, korištenja socijalne zaštite, udjela u zdravstvenim troškovima, njihova straha pred vojnom službom, itd. Protivnička strana, pak, to koristi za jednako neargumentiranu diskusiju ne spominjući svakodnevno iseljavanje iz stanova, stanje na burzi rada, poniznost na šalterima onih koji se ipak integriraju u društvo.

Indikativno je, zaključuje Schlegel, da u demokratskoj zemlji diskusija policije, administracije i socijalnih službi bude konstantno u suprotnosti s diskusijom branitelja imigranata. Netko nije u pravu. Smatra da treba poticati sve ono što će pozitivno utjecati na jednakost i prožimanje, fizičko i kulturno, sve ono što pripada smislu »biti kod kuće« u Francuskoj, bez osjećaja krivnje u odnosu na zemlju porijekla. Kaže da bi tek to bio dostojan stav francuske politike. Francuska ne treba da se boji razlika ili poteškoća, to više ako uzme u obzir ekonomsku krizu i problem francuskog identiteta (posebno mladih u čemu imigranti nemaju udjela), a također i ne tako davnu prošlost u kojoj su imigranti bili izuzetno traženi. Treba ukinuti tabue vezane uz tu temu i govoriti otvoreno. To bi bilo bolje oružje ljevice od ovoga kojim se ona danas mlako i neargumentirano bori. Jer problem prisutnosti imigranata ne ograničuje se samo na političko, kulturno i socijalno razlikovanje, kako smatra ekstremna desnica, ono je bitno etičko pitanje, za sve one koji istovremeno govore u ime katoličke tradicije i prava čovjeka.

Alain Pierot u članku »Francuska škola i njezini stranci« (*L'Ecole française et ses étrangers*) govori o školskom neuspjehu stranaca, bilingvizmu i maternjem jeziku i osvrćući se na sociološku kritiku škole, upozorava na problem kulturnog relativizma, interkulturalizma i ideologije miješanja.

Bez obzira na sadržaje u okvirima kojih se razmatra problem imigracije i bez obzira na znanstvenu (pedagoški, psihološki, sociološki, pravni pristup) ili političku orijentaciju autora ili sugovornika kod većine njih pronalazimo zajedničku točku. Ona je sažeta u činjenici da imigracija (objektivno) uznemiruje francusku svijest i postaje dominantna politička tema. Sagledavanje problema imigracije pojednostavljeno je i neargumentirano — primjećuju autori, a položaj

migranata nerazniješen zahvaljujući i ksenofobičnim kulturnim i identitetskim refleksima francuskog društva. Uzroci svemu tome jesu, po mišljenju većine, potresi što ih doživljuje francuski univerzalizam i njegov politički model. Stoga promjene moraju biti radikalne, temeljene

na objektivnim i sveobuhvatnim analizama situacije što ih zahtijevaju svakodnevni potresi. To je i jedini način da perspektive francuske političke zajednice izbjegnu konfuzne promjene koje stvarnost svakodnevno izaziva.

Jadranka Čačić